

odvlekl maringotku s ukrytými dudčimi mláďaty, ale vzápětí zajistil novou dutinu na původním místě, takže je rodiče mohli úspěšně dokrmit.

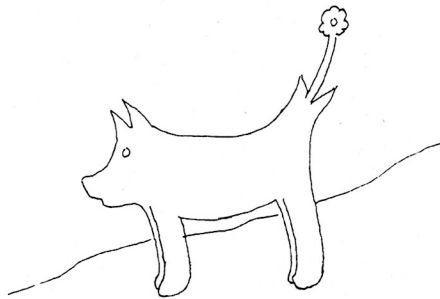
„Energie v křídlech ukrytá“ by proto neměla chybět ve veřejných knihovnách ani knihovnách základních škol. A v tom vidím jediný vážný nedostatek této krásné a užitečné publikace. V její tiráži se dočteme, že byla vydána za laskavé podpory Jihomoravské plynárenské, a.s., Bayernwerku Bohemia, s.r.o., a Jihomoravské energetiky, a.s. Je tedy pravděpodobné, že má sloužit především k reprezentačním účelům těchto firem, k veřejnosti se asi nedostane. Přes veškerou úctu k donátorům, bez jejichž štedrnosti by jistě nákladné dílo nevzniklo, musím říci, že by to byla škoda, přeškoda.

Jan Lacina

Zdeněk Laštůvka, Pavla Krejčová: Ekologie. Nakladatelství Konvoj Brno, 2000. 185 s.

Snad nejlépe začít citací věty z úvodu knihy: „Průmyslový podnik vypustí do řeky odpady, provedl tedy neekologický zásah nebo dokonce ublížil ekologii. Takový zásah do ekosystému řeky je naopak ekologický – dojde ke změnám ve složení organismů, v probíhajících procesech a tím vším se ekologie zabývá.“ Zdá se sice, že snaha „odpopulizovat“ termín ekologie je boj s větrnými mlýny, ale v záplavě „ekologie“ a „ekovšeho“ je vždy na místě přesně definovat obor, který je základem těchto pojmů. A to i přesto, že autoři sami jen v úvodu vypočítávají patnáct ekologických učebnic, které u nás od roku 1973 vyšly. Zdálo by se proto zbytečně vydávat učebnici další, ovšem „spíše šlo o snahu shrnout podstatné informace tak, aby byly v ucelené a stručné formě dostupné studentům a dalším zájemcům“. Stručnost základních informací je skutečně na místě: poslední knižní učebnice ekologie, která u nás vyšla (překlad knihy Begona, Harpera a Townsenda Ekologie: Jedinci, populace a společenstva. PU Olomouc 1997) má 949 stran. Nová učebnice podává velice jasně a výstižně psané standardní kapitoly obecné ekologie – ekologické faktory (37 stran), populace (66 stran), biocenóza (18 stran) oddělené od ekosystému (37 stran), ochrana (4 strany). Literatura je omezena na přehled základních pramenů, což je zcela v pořádku: obsáhlé přehledy citací původních prací v učebnicích nejsou nevyhnutelně potřebné, ale snad bylo vhodné uvést v ní Ekologický slovník (Jakrlův – Pelikán 1999). Právě výstižná stručnost je kladem knihy, kterou je možné doporučit všem zájemcům o základy ochrany přírody a prostředí.

Karel Hudec

Kresba Jana Steklíka

Jiří Papoušek: Hovory o ekologii. Cesty k trvale udržitelnému Česku. Portál, Praha 2000. 180 stran. 195 Kč.

V Hovorech o ekologii se čtenář setká s pestrá paletou názorů sedmi odborníků zabývajících se ochranou přírody. Kniha je velice zajímavá, ale chybí v ní něco jako „závěrečné poučení“, shrnutí či pokus o komentář. O problematice ochrany přírody bylo popsáno a vyplýváno mnoho papíru, přesto bych rád uvedl několik poznámek.

Rada dotazovaných osobností je velmi skeptická ke změně chování občanů, tedy ke změně jejich hodnotového žebříčku. Toto tvrzení je teoreticky nezdůvodnitelné, ale navíc empiricky mylné (jak ukazuje řada psychologických pokusů, viz např. E. Fromm: Anatomie lidské destruktivity). Lidé se budou chovat tak, jak budou vychováni. Domnívám se, že představa, že „každý začne sám od sebe“ není vůbec naivní, jak se často uvádí. Ostatně takovému přístupu se dá pomoci: v Singapuru byla za odhození vajíčka zavedena pokuta 10 000 Kč (to není překlep) a tedy není divu, že tam žádný nevidíte. Co brání zavedení podobného opatření u nás? Domnívám se, že ochrana přírody je v naší „vyspělé“ společnosti především problém psychologický, řešitelný výchovou. Hmatatelným důkazem faktu, že hodnotovou orientaci lidí v otázkách ochrany přírody lze měnit a to neobyčejně rychle a právě tam, kde je to nejvíc potřeba, je záchrana amazoňana pestřého (*Amazona versicolor*). Tento druh balancující na pokraji vyhubeň se podařilo zachránit až po jeho vyhlášení národním ptákem státu Sv. Lucie v Karibské oblasti. Tento apel na národní hrdost domorodců zásadně změnil jejich chování, přestali papoušky jíst a začali je mít rádi a chovat se k nim slušně (detaily viz Gill 1995: Ornithology, s. 611–612, Grim 1999: Ochrana přírody 54(9): 266–268).

Zásadním problémem je tedy informovanost veřejnosti: jsem samozřejmě pro to, aby občané mohli mluvit do problémů, které se týkají ochrany přírodního prostředí, ale toto je uskutečnitelné pouze tehdy, pokud budou občané *způsobit* vyjadřovat se k těmto problémům. To bude zřejmě ještě dlouho trvat, soudě podle toho, že přibližně třetina občanů Evropy je přesvědčena, že „rajče neobsahuje geny, kdežto ge-

neticky modifikované rajče geny obsahuje“! (viz Vesmír 8/1999, s. 434). Snažit se v takové situaci dbát na „míněné občanů“ není projevem demokracie, ale idiocie.

Občany-laiky je tedy nutno informovat, ale ne desinformovat. Zde narážím na riziko „zhroucení globálního ekosystému“ (s. 147). J. Patočka poznamenává, že „kdo o tom něco ví, uzná, že ta hrozba je reálná, a nebude ji zlehčovat“. Ekologové, kteří „o tom něco ví“ (resp. mají v popisu práce něco o tom vědět) si však myslí něco docela jiného (viz např. David Storch & Stanislav Mihulka: Úvod do současné ekologie, 2000, s. 136–137). Strach z hrozby „globální ekologické katastrofy“ je podle mého názoru do značné míry spíše podvědomou projekcí strachu z rozkladu formy společnosti, ve které *dnes* žijeme. Jak ve své učebnici poznamenávají Storch a Mihulka, „pokud má smysl hovořit o ekologické katastrofě, tak nikoli jako o možném zhroucení života na Zemi, ale o zhroucení světa, který je nám blízký“ (s. 137).

Častým případem desinformace nebo přinejmenším zavádějící argumentace jsou představy o ekologickém citění či etice našich předků. Zeela souhlasím s H. Librovou, která je považuje za „romantickou smyšlenku“ (s. 168). Podle různých nainvencí báčhorak např. indiáni vykazovali ekologickou morálku, když po ulovení nějakého zvířete připravili rituál, kterým se svému „přírodním bratru“ omluvili. I kdyby tomu tak bývalo, je třeba zdůraznit, že *není důležité, co lidé říkají, ale co dělají*. Pomohlo by snad ochraně přírody, kdyby se brazilský dřevorubec hnán svým hlubinně spirituálním vztahem k matce Zemi se slzami v očích omlouval každému pokácenému stromu?

Za poněkud nešťastnou a zavádějící pak lze považovat formulaci, že „věda nás vede k bezohledné manipulaci s přírodou“ (H. Librová na s. 169). Věda a technika pracují na společenskou objednávku, kauzalita je právě opačná než se zde uvádí. Lidé se obohacovali a spotřebovali víc než je zdravo odjakživa, destrukce mediteránních a blízkovýchodních biotopů tisíce let před nástupem vědeckotechnické revoluce je toho pěkným důkazem. Hezky to ilustruje i zaniklá mayská kultura na lokalitě Copán v západním Hondurasu – populace se rozrostla od 13. století př. n. l. tak, že totálně zdevastovala prostředí copánského údolí a kolem roku 1200 n. l. odešli poslední farmáři. Že by byli tehdejší Mayové motivováni a „vedeni“ vědou a technikou?

Rozlišujeme mezi vědou (např. ekologií), která říká, jak věci *jsou*, a ideologií (např. ochranou přírody), která říká, jak věci *mají být*. Rozdíl mezi deskriptivním (vědeckým) a normativním (ideologickým) přístupem je zcela zásadní a je třeba ho mít stále na paměti. Jinak řečeno: Žádná věda nám nikdy nemůže říct, co máme dělat. To je vždy naše rozhodnutí. Věda může nanejvýš pomoci s technickou stránkou řešení nějakého problému, pokud jsme se ho ovšem už před tím rozhodli sami řešit.

Tomáš Grim